മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് അഞ്ചാമന്റെ സഭൈക്യപരിശ്രമങ്ങൾ

മലങ്കരനസ്രാണികളുടെ ഐക്യത്തിന് വളരെയധികം ആഗ്രഹിക്കുകയും അതിനായി പരിശ്രമിക്കുകയും ചെയ്ത ഒരു മഹാത്മാവായിരുന്നു പുലിക്കോട്ടിൽ മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് മെത്രാപ്പോലീത്താ (1865–1909). അദ്ദേഹം എക്യൂമെനിക്കൽ ചർച്ചകൾ നടത്തുകയും ബഹുദൂരം മുന്നോട്ടുപോകുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. മാർ ദിവന്നാസ്യോസിന് പ്രേരണയും പ്രചോദനവും നൽകിയത് നിധീരി മാണിക്കത്തനാർ എന്ന പഴയകൂർ വൈദികനായിരുന്നു. അവർ ആത്മസുഹൃത്തുക്കളായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ സഭൈക്യസംരംഭങ്ങൾ വിജയമകുടം ചൂടി കാണാനുള്ള ഭാഗ്യം അവർക്കുണ്ടായില്ല. പുത്തൻകൂറ്റുകാരെ ശീശ്മക്കാർ എന്നു മുദ്രകുത്തി അകറ്റി നിർത്താൻ ചില മിഷണറിമാർ ശ്രമിച്ചു എന്ന് പറയപ്പെടുന്നു. ഈ അവസ്ഥയ്ക്ക് മാറ്റം വരുത്താൻ മാണിക്കത്തനാരും മാർ ദിവന്നാസ്യോസും ആഗ്രഹിച്ചു. അതിനായി ചില പദ്ധതികൾ ആസൂത്രണം ചെയ്യുകയും ഊട്ടിയിൽ താമസിച്ചിരുന്ന അപ്പസ്റ്റോലിക് ഡലഗേറ്റിനെയും സ്ഥലത്തെ മിഷനറി മെത്രാന്മാരെയും ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. *നസ്രാണി ജാത്യൈകസംഘം* എന്ന പേരിൽ ഒരു സംഘടന റജിസ്റ്റർ ചെയ്ത് ഒന്നിച്ചുള്ള പ്രവർത്തനത്തിന് ഇരുവരും ശ്രമിച്ചു. സഭകളുടെ മേലേക്കിടയിൽ മാത്രമല്ല, ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലും സഹകരണവും ധാരണയും വർധിച്ചെങ്കിലേ സഭൈക്യം സുസാധമാകൂ എന്ന് അവർ നന്നായി മനസ്സിലാക്കി. അതിനുള്ള പദ്ധതികളാണ് ജാത്യൈകസംഘം വഴി അവർ ആവിഷ്കരിച്ചത്. എന്നാൽ ആ ഐക്യസംരംഭം പൂവണിഞ്ഞില്ല. മറിച്ച്, പഴയകൂറും പുത്തൻകൂറും തമ്മിലകന്ന സാഹചര്യമാണ് സംജാതമായത്.

പുലിക്കോട്ടിൽ മാർ ദിവന്നാസ്യോസിന് മാർ പത്രോസ് മൂന്നാമൻ പാത്രിയർക്കീസിന്റെ മുളന്തുരുത്തി സൂനഹദോസിലെ (1876) മിക്ക ചെയ്തികളും ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല: മലങ്കര ഇടവകയെ ഏഴായി തിരിച്ച് ആറ് പുതിയ മെത്രാന്മാരെ വാഴിച്ച് നിയമിച്ചത്, അവരിൽ നിന്ന് ആത്മീകവും ലൗകികവുമായ സർവസംഗതികളിലുമുള്ള വിധേയത്വം എഴുതി വാങ്ങിയത്, എല്ലാ പള്ളികളും ഉടമ്പടി എഴുതി കൊടുക്കണമെന്ന് കൽപിച്ചത്, സുറിയാനി ക്രിസ്ത്യാനി അസോസിയേഷനും മാനേജിംഗ് കമ്മിറ്റിയും രൂപീകരിച്ചത്, ആദിയായവ മലങ്കര മെത്രാപ്പോലീത്തായുടെ അധികാരം നിയന്ത്രിക്കാൻ ഉന്നംവച്ചുള്ളവയായിരുന്നു.

മുളന്തുരുത്തി സൂനഹദോസിനുശേഷം പത്തുവർഷം (1879–1889) മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് നവീകരണ യാക്കോബായക്കാരോട് കേസു പറയുന്നതിൽ വ്യാപൃതനായിരുന്നു. വളരെയധികം ദ്രവ്യം അതിന് ചെലവായി എന്ന് മാർപാപ്പായ്ക്കുള്ള ഒരു കത്തിൽ അദ്ദേഹം ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു. അവസാനം റോയൽകോടതി വിധിയിലൂടെ 1889-ൽ അദ്ദേഹം ജയിച്ചു. പ്രോട്ടസ്റ്റന്റ് സ്വാധീനത്തിൽ നിന്ന് അകന്ന് കൂടുതൽ സത്യവിശ്വാസപാതയിലൂടെ ചരിക്കാൻ ആത്മാർഥമായി പരിശ്രമിച്ചതിന്റെ ഫലമാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഭൈക്യസംരംഭങ്ങൾ. അദ്ദേഹം ഇൻഡ്യയിലെ അപ്പസ്തോലിക ഡലഗേറ്റുമായി പല എഴുത്തുകുത്തുകൾ നടത്തി. മാണിക്കത്തനാരുമൊത്ത് ഊട്ടിയിൽ പോയി അപ്പസ്തോലിക് ഡലഗേറ്റ് അയൂത്തിയെ കാണുകയും സഭാകാര്യങ്ങൾ സംസാരിക്കുകയും ചെയ്തു.

മാർ ദിവന്നാസ്യോസിന്റെ കത്തുകൾ ഇംഗ്ലീഷിലാക്കി കൊടുത്തിരുന്നത് മാണിക്കത്തനാരായിരുന്നു. ഇരുസമുദായങ്ങൾക്കും ഒരുപോലെ നേട്ടമുണ്ടാക്കുന്ന രീതിയിലായിരുന്നു അവരുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ. ദിവന്നാസ്യോസിന്റെ കത്തുകളിൽ തന്റെ സഭൈക്യാഭിലാഷം അദ്ദേഹം തുറന്നു പറയുന്നു. തന്റെ മുൻഗാമികൾ റോമിനോട് ആവശ്യപ്പെട്ട അതേ ഡിമാന്റുകളാണ് അദ്ദേഹം നടത്തിയിരിക്കുന്നത്. അതായത്:

(1) മെത്രാന്മാർക്ക് തങ്ങളുടെ ജനത്തിന്മേലുള്ള അധികാരം നിലനിർത്തണം.

(2) ആരാധനാനുഷ്ഠാനങ്ങളിൽ മാറ്റം വരുത്താൻ പാടില്ല.

(3) വിവാഹിതരായ വൈദികരെ സ്വീകരിക്കണം; പുളിച്ച അപ്പം കുർബാനയ്ക്ക് അനുവദിക്കണം.

(4) മാർപാപ്പായെ സാർവത്രിക സഭാധ്യക്ഷനായി അംഗീകരിക്കാം.

ഈ വ്യവസ്ഥകളിന്മേൽ മാർപാപ്പാ മലങ്കരസഭയെ കത്തോലിക്കാ കൂട്ടായ്മയിലേക്കു സ്വീകരിക്കണം. ആവശ്യപ്പെട്ടതൊക്കെ കർദിനാൾ സംഘം അനുവദിച്ചതായിട്ടാണ് റിപ്പോർട്ട്. സഭൈക്യത്തിനു സഹായകമായ എല്ലാ ആവശ്യങ്ങളും അംഗീകരിക്കാൻ റോം സന്നദ്ധമാണെന്ന് ധ്വനിക്കുന്ന പ്രയോഗങ്ങളാണ് റിപ്പോർട്ടിൽ. 1888-ലെ രേഖാസമുച്ചയത്തിലാണ് ഈ കത്ത്.

പിന്നീട് 1926-ൽ ബഥനിയുടെ മാർ ഈവാനിയോസ് തിരുമേനിവഴി മലങ്കരസിനഡ് റോമിലേക്ക് അയച്ച മെമ്മോറാണ്ഡവും അതിനു വന്ന മറുപടിയും 1888-ലെ ഈ രേഖയുടെ ചുവടുപിടിച്ച് രൂപീകരിച്ചിട്ടുള്ളവയാണ്.

1888-ലെ തീരുമാനം

ആ രേഖയുടെ ചുരുക്കം നൽകാം. ആ രേഖ ഇപ്പോൾ റോമിലെ പൗരസ്ത്യസഭാകാര്യാലയത്തിലാണ്. 1888 ജൂൺ മാസത്തെ റിപ്പോർട്ടിൽ *(Ponenza)* ആണിത്.

ഇക്കഴിഞ്ഞ ഇരുപത് വർഷമായി വരാപ്പുഴ വികാരി അപ്പസ്തോലിക്കാ മോൺ. ലെയൊനാർദ് മെല്ലാനോയും സഹായമെത്രാൻ മോൺ. മർസെൽ ബരാർദിയും കേരളത്തിലെ യാക്കോബായക്കാരുടെ, പ്രത്യേകിച്ച് വൈദികരുടെ, സഭൈക്യം സംബന്ധിച്ച്, പ്രൊപ്പഗാന്തായോട് ചില വിശദീകരണങ്ങൾ തേടുകയുണ്ടായി. അവരുടെ മെത്രാപ്പോലീത്താ മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ഇക്കാര്യത്തിൽ താൽപര്യം കാണിക്കുകയും 1885-ൽ അപ്പസ്തോലിക് ഡെലഗേറ്റ് മോൺ. ആന്റണി അലിയാർദിയുമായി എഴുത്തുകുത്തുകൾ നടത്തുകയും ചെയ്തു.

മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ഊട്ടിയിൽ പോയി അപ്പസ്തോലിക് ഡെലഗേറ്റിനെ സന്ദർശിച്ച് സഭൈക്യസംഭാഷണം നടത്തിയ കാര്യം തുടർന്നു പറയുന്നു. ഡെലഗേറ്റ് മുഖേനയും നാട്ടിലെ മിഷണറിമാരിലൂടെയും പ്രൊപ്പഗാന്തായ്ക്ക് ലഭിച്ച പ്രശ്നാവലിയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണ് വിശദീകരണം നൽകിയിരിക്കുന്നത്. കേരളത്തിലെ യാക്കോബായക്കാർ ഐക്യപ്പെടുമ്പോൾ വിവിധ സംഗതികളെ സംബന്ധിച്ച് റോം എടുക്കുന്ന നിലപാട് അറിയാൻ അവർ ഉന്നയിച്ച ചോദ്യങ്ങൾക്കുള്ള മറുപടിയായിട്ടാണ് ഈ റിപ്പോർട്ട്. ഇതിൽ മാർ ദിവന്നാസ്യോസിന്റെ പല കത്തുകളെപ്പറ്റിയും കൂടിക്കാഴ്ചകളെപ്പറ്റിയും പരാമർശമുണ്ട്. സഭൈക്യത്തിന് ആത്മാർഥമായി ആഗ്രഹിച്ചിരുന്ന ആളായിരുന്നു അദ്ദേഹമെന്ന് ഈ റിപ്പോർട്ട് വായിച്ചാൽ മനസിലാകും.

1. യാക്കോബായക്കാർ കത്തോലിക്കരാകുമ്പോൾ അവരുടെ മാമോദീസാ അംഗീകരിക്കുമോ? 2. യാക്കോബായാ വൈദികരുടെ പട്ടം അംഗീകരിക്കുമോ? 3. കത്തോലിക്കരാകുന്ന യാക്കോബായാ വൈദികർക്ക് തങ്ങളുടെ വൈദിക കടമകളും ഇടവക ചുമതലകളും തുടർന്നും നടത്താൻ സാധിക്കുമോ? - ഇക്കാര്യങ്ങൾ അപ്പസ്തോലിക് ഡെലഗേറ്റ് അയൂത്തിയുമായുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ഉന്നയിച്ചില്ല എന്ന് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

എന്നാൽ ഹയരാർക്കി നിലനിർത്തണം, മാർ ദിവന്നാസ്യോസിനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ ഐക്യപ്പെടുന്ന മെത്രാന്മാർക്കും തങ്ങളുടെ ജനങ്ങളുടെ മേലുള്ള അധികാരം നിലനിർത്തണം എന്ന് അദ്ദേഹം ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു.

4. ആരാധനാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ അഭംഗുരം നിലനിർത്തുമോ അതോ, അവയിൽ മാറ്റം വരുത്തുമോ? മാറ്റം വരുത്താൻ പാടില്ല എന്ന് മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു.

5. കുർബാനയ്ക്ക് പുളിച്ച അപ്പം തുടർന്നും ഉപയോഗിക്കാൻ അനുവദിക്കുമോ? ഇക്കാര്യവും മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ഉന്നയിച്ചില്ല.

6. വിവാഹിതരായ വൈദികരുടെ കാര്യം എന്തായിരിക്കും? വിവാഹിതരായ വൈദികരെ കുടുംബസമേതം സ്വീകരിക്കണം. അവിവാഹിതരായി ഐക്യപ്പെടുന്ന വൈദികർ തുടർന്നും അപ്രകാരം ജീവിക്കണം. ഭാവിവൈദികർ അവിവാഹിതരായിരിക്കണം എന്ന് അയൂത്തിയുമായുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് വ്യക്തമാക്കി.

7. തനിക്കും ഐക്യപ്പെടുന്ന മറ്റ് മെത്രാന്മാർക്കും ചെലവിനുള്ള തുക വർഷംതോറും അനുവദിക്കണം.

8. പാശ്ചാത്യസഭയിലെ ഒന്നോ അതിലധികമോ സന്യാസസമൂഹങ്ങൾ ഇവിടെ വന്ന് ഒരു കോളേജോ, സെമിനരിയോ ആരംഭിച്ച് ജനങ്ങളുടെ അജ്ഞത മാറ്റാൻ സഹായകമായത് ചെയ്യണം.

9. കുർബാന തക്സാ, കാനോന നമസ്കാരം എന്നിവയുടെ കോപ്പികൾ അയച്ചു തരണം. അതോടൊപ്പം മാർ അപ്രേമിന്റെ കൃതികളും ലഭിച്ചാൽ കൊള്ളാം. ഇവ മോൺ. അയൂത്തിക്ക് അയച്ചുകൊടുക്കണമെന്ന് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഈ കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റിയുള്ള വിശദാംശങ്ങളാണ് ഈ റിപ്പോർട്ടിൽ തുടർന്ന് നൽകിയിരിക്കുന്നത്:

മാർ ദിവന്നാസ്യോസും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചില വൈദികരും കത്തോലിക്കാസഭയുമായി ഐക്യപ്പെടാൻ അതീവ തൽപ്പരർ ആണെന്ന് 1868 മുതൽ, പ്രത്യേകിച്ച് 1880 മുതൽ, ഇന്നുവരെ നിർബന്ധപൂർവം ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്ന് ഈ റിപ്പോർട്ടിൽ (നമ്പർ 13) പറയുന്നു. വരാപ്പുഴ വികാരി അപ്പസ്തോലിക്കായും സഹായമെത്രാനും 1868 മുതൽ നിരന്തരമായി ഇക്കാര്യം സംബന്ധിച്ച് റോമിന്റെ നിർദേശങ്ങൾക്കായി എഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്നു. വളരെ വിശദമായും വ്യക്തമായും ഉള്ള നിർദേശങ്ങൾ വേണമെന്നാണ് മോൺ. അയൂത്തി ആവശ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. ഡെലഗേറ്റിന്റെയും വരാപ്പുഴ മെത്രാന്മാരുടെയും കത്തുകളിൽ നിന്നാണ് ഈ വിവരങ്ങൾ കർദിനാളന്മാർക്ക് ലഭിച്ചിരിക്കുന്നത് (നമ്പർ 14).

മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് 1884-ൽ തന്നെ വരാപ്പുഴ സഹായമെത്രാൻ മോൺ. മർസെലിൻ ബരാർദിയോട് 50 കാനോനാ നമസ്കാരപ്പുസ്തകവും അഞ്ച് കുർബാന തക്സായും പ്രൊപ്പഗാന്തായിൽ നിന്ന് വരുത്തിക്കൊടുക്കണമെന്ന് അപേക്ഷിച്ചിരുന്ന കാര്യം റിപ്പോർട്ടിൽ ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നു.

കോൺഗ്രിഗേഷൻ അവ അയക്കുകയുണ്ടായി. ആ തക്സാ വച്ചാണ് മാർ ദിവന്നാസ്യാസ് കുർബാന ചൊല്ലുന്നതെന്ന് 1885 മെയ് 3-ന് ബരാർദി പ്രൊപ്പഗാന്തായ്ക്ക് എഴുതി (നമ്പർ 31).

മേൽപ്പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങളൊന്നും സഭാപ്രബോധന സംബന്ധമായവയല്ല. പ്രായോഗികകാര്യങ്ങൾ സംബന്ധിച്ചാണെന്ന് റിപ്പോർട്ട് വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. വരാപ്പുഴ മിഷണറിമാരും അപ്പസ്തോലിക് ഡലഗേറ്റും യാക്കോബായക്കാരുടെ സഭൈക്യത്തിൽ തൽപ്പരർ ആയിരുന്നെങ്കിലും, പുത്തൻകൂറ്റുകാരുടെ ഹയരാർക്കി അംഗീകരിച്ചു കൊടുക്കാനും അവർക്ക് ഭരണാധികാരം കൊടുക്കാനും അവർ സന്നദ്ധരല്ലായിരുന്നു. റോം മേൽപ്പറഞ്ഞവയ്ക്കൊക്കെ അനുകൂലമായ നിലപാട് എടുക്കുമെന്നു കണ്ടപ്പോൾ മിഷണറിമാർ പുറംതിരിയാൻ തുടങ്ങി.

മോൺ. ലെയൊണാർദ് മെല്ലാനോ 1887 ജൂലൈ 27-ന് റോമിലേക്ക് അയച്ച കത്തും ജാത്യൈകസംഘത്തെ പരാമർശിച്ചുകൊണ്ട് ഡലഗേറ്റ് അപ്പസ്തോലിക്കാ മോൺ. അയൂത്തി 1889 ഏപ്രിൽ 13-ന് റോമിലേക്ക് അയച്ച കത്തും ഈ സൂചന നൽകുന്നു. എന്നാൽ നിധീരി മാണിക്കത്തനാർക്ക് മാർ ദിവന്നാസ്യോസിനെപ്പറ്റി നല്ല മതിപ്പായിരുന്നു. ഒരു റോമൻ രേഖയിൽ ഇപ്രകാരം കാണുന്നു. അത് നിധീരി മാണിക്കത്തനാർ, മോൺ. അയൂത്തിക്കയച്ച ഒരു കത്താണ്. അയൂത്തി അത് റോമിലേക്ക് അയച്ചുകൊടുത്തതാകാം: ''മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ഉള്ളുകൊണ്ട് കത്തോലിക്കനാണ്. പക്ഷേ ഉടനെ അദ്ദേഹം കത്തോലിക്കനായി സ്വയം പ്രഖ്യാപിച്ചാൽ അദ്ദേഹവും മാർ അത്തനാസ്യോസുമായി കോടതിയിൽ നടക്കുന്ന കേസുകളിൽ അദ്ദേഹം പരാജയപ്പെടും.''

ഡലഗേറ്റ് അപ്പസ്തോലിക്കാ മോൺ. അയൂത്തി 1889 മാർച്ച് 30-ന് റോമിലേക്ക് എഴുതിയ കത്തിൽ, കോട്ടയത്ത് ലവീഞ്ഞിന്റെ താമസസ്ഥലത്തുവച്ച് മാർ ദിവന്നാസ്യോസുമായി മോൺ. അയൂത്തി കൂടിക്കാഴ്ച നടത്തി സഭൈക്യകാര്യങ്ങൾ ചർച്ച ചെയ്ത കാര്യം സൂചിപ്പിക്കുന്നു. ''മലബാറിലെ യാക്കോബായക്കാരെയും കത്തോലിക്കരേയും ഒരൊറ്റ സമൂഹമാക്കി, അതിന്റെ ആത്മീയനേതാവായി മലബാറിന്റെ പാത്രിയർക്കീസ് എന്ന പദവിയിലെത്തുക എന്ന ഉറച്ച ആശയമാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉള്ളിലിരിക്കുന്നത്'' എന്നും ആ കത്തിൽ മോൺ. അയൂത്തി രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു.

1888 ആഗസ്റ്റ് 11-ന് മാർപാപ്പായ്ക്ക് മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് ഒരു കത്തയച്ചു. ആ കത്ത് പൗരസ്ത്യസംഘം ഓഫീസിലാണ്. ചാൾസ് പൈങ്ങോട്ടച്ചൻ അത് മലയാളത്തിൽ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

തന്റെ പദ്ധതി അനുസരിച്ച് സഭൈക്യം നടക്കാഞ്ഞതിൽ മാർ ദിവന്നാസ്യോസിനും കൂടെ നിന്ന നിധീരി മാണിക്കത്തനാർക്കും വളരെ വിഷമം ഉണ്ടായി. 1888 നവംബർ മാസം 16-ന് മാണിക്കത്തനാർ മോൺ. അയൂത്തിക്കയച്ച കത്തിൽ ഈ കാര്യം രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു:

''ഒടുവിൽ ഒരു ദീർഘനിശ്വാസത്തോടെ നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടുകൂടി മാർ ദിവന്നാസ്യോസ് എന്നോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: പ്രിയപ്പെട്ട നിധീരിയച്ചാ, നമുക്ക് നിരാശപ്പെടേണ്ടതില്ല. സർവശക്തനായ ദൈവത്തിന്റെ കൃപയാൽ നമ്മുടെ കഴിഞ്ഞ പന്ത്രണ്ടു വത്സരത്തെ പണി നല്ല വിജയം കൈവന്നു മകുടംചൂടുമെന്ന് നമുക്കു പ്രത്യാശിക്കാം. അതോടൊപ്പം യാക്കോബായക്കാരായ സുറിയാനിക്കാർക്ക് അവരുടെ സഹോദരങ്ങളായ കത്തോലിക്കരുമായി യോജിക്കുന്നതിന് ഇപ്പോഴാണ് ഏറ്റവും പറ്റിയ അവസരമെന്നും ഇവയാണ് ഏറ്റവും പറ്റിയ ഉപാധികളെന്നും ഗ്രഹിക്കാനുള്ള വെളിച്ചം കത്തോലിക്കാ സഭയിലെ പദവികളിലിരിക്കുന്നവർക്ക് നൽകാനും നമുക്ക് ദൈവത്തോടു പ്രാർഥിക്കാം.''

വളരെ ഹൃദയഭാരത്തോടുകൂടെയാണ് മാണിക്കത്തനാർ ഈ കത്തെഴുതിയത്.